

Միջին Դարուն մեծ գորգերու շինութեան կարեւոր կեդրոն մըն էր: Թէ Հայերը շատ հինէն գորգի գործով զբաղած են, Ըլլայ իբրեւ շինող եւ թէ իբրեւ վաճառական՝ պատմականօրէն հաստատուած է: Մարքոյ Փոլոն, որ ԺԳ. դարու վերջերը Վենետիկէն մեկնելով, ցամաքի ճամբով երկար ճամբորդութեան ընթացքին՝ այցելեց Սեւ Ծովէն մինչեւ Միջին եւ Ծալրագոյն Արեւելքները, Անատոլուն եւ Կովկասը յիշատակած ատեն՝ կ'ըսէ թէ Հայեր եւ Յոյներ արհեստագործութեամբ եւ վաճառականութեամբ կը զբաղին, եւ այդ շրջաններուն մէջ գեղեցկագոյն գորգեր կը պատրաստուին:

Քաղաքի գործերուն որոշ մէկ տեսակը
Կովկասի, Պարսկաստանի եւ Անատոլի
դանադան կողմերը ցրուած փոքրաթիւ
հայ գաղութներու կողմէ կը շինուէին, եւ
ըստ կարգ մը մասնագէտներու կարծի-
քին՝ այդ գործերը ծագումով զուտ հայ-
կական են:

Նախնական շրջանին, Արեւելքի վաչկատուն ցեղերու համար գորգը կը ծառայէր իբրեւ վրան, անկողին եւ վերմակ. բայց, երբ վրանաբնակը հետզհետէ կը հաստատուի աւաններու, գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ, ան կը դառնայ տան անհրաժեշտ պիտոյք, ծառայելով զետնին մերկութիւնը գոցելու, եւ յաճախ իբրեւ բազմոց: Հազիւ 700 տարի է որ գորգը մուտք գործած է Արեւմտեան երկիրները, ուր առաւելապէս գործածուեցաւ պատի իբրեւ եզակեան գունազեղ զարդ:

Ձանց ընելով ինչ որ գորգագիրտութեան մէջ հնութիւն «Անթիքա» կը նկատուի՝ հեղինակին նպատակն է եղած ծանօթացնել վերջին երկու հարիւր տարուան ընթացքին զանազան երկիրներու մէջ արտադրուած հանդուցաւոր գորգերու բոլոր տեսակները:

Անցնելէ առաջ անոնց թուումին՝ կը բացատրէ թէ ինչպէս կը պատրաստեն նախանիւթերը, ինչպէս կը ներկեն բուրդը, ինչպէս շինուած են տէսք-կեախները, հանգոյցները ինչպէս կ'անցընեն, եւ վեր-

Ջապէս այն բոլոր համբերատար աշխատանքը՝ որ կը տարուէ նախ քան գորգիւն կատարելապէս լմնցած մէջտեղ դալը :

Այս ընդհանուր ծանոթութենէն յետոյ, մնացեալ մասը նուիրած է գորգերու դասաւորումին, որ 0.27×0.21 մեծածաւալ 330 էջնոց գրքի մը 270 էջերը կը բռնէ:

Հոս կը ներկայացնէ մի առ մի աւելի քան յիսուն տեսակ պարսկական, թրքական, կովկասեան, Արեւելեան եւ Կեդրոնական Ասիոյ, չինական, հնդկական գորգ-կապերաւորու տեսակները, անոնց տարբերակներով, բացատրելով իւրաքանչիւրին մասնաշատուկ ձեւերը, դժագրութիւնը, գոյները, ճոխացած՝ անոնց լուսանկարներով, մեծ մասամբ բազմա-գունեան :

Մասնաւոր գլուխներ նուիրուած են բացատրելու համար թէ ի՞նչ բաներ դուր-
գի մը համար թերութիւն կը համարուին,
եւ ի՞նչ պէտք է ընել զանոնք լաւ պահելու
համար:

Մէկ խօսքով, գերազանցապէս Արեւելեան այս գեղարուեստին նուիրուած սոյն պատկանելի գործին մէջ ոչ մէկ բան զանց առնուած է մասնագիտական համայնագիտարան մը դարձնելու համար զայն, հաւասարապէս օգտակար վաճառականին, ինչպէս նաեւ գորգի սիրահար ընթերցողին:

Գիրքը կը ներկայանայ, ինչպէս ըս-
ուեցաւ, նւթին համապատասխան ոչ նը-
ւազ գեղեցիկ եւ շքեղ տպագրութեամբ
մը, որ պատիւ կը բերէ հեղինակին եւ
հրատարակիչին միանգամայն :

Զմոռնանք յիշել, որ երիտասարդ հեղինակը իր գործին ներածականին մէջ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց՝ որոնք ո՛րեւէ կերպով սատարած են իր ձեռնարկին լաւագոյն յաջողութեան, մասնաւորապէս իր հօր, Գէորգ Խանկէլտեանի, որ Լոմպարտիայի նահանգին մէջ ճանչցուած է որպէս հեղինակաւոր գորգագէտ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Ի ՄԵՐ « ՄԵԾԱՍԲԱՆՁ » ԻՆ

19

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Երուսաղէմի Պատրիարքական վերջին
դէպքերուն առիթով՝ անճոռնի բառ մը
ծնաւ սիրիւքի մեր օրաթերթերուն մէջ,
վերանայում. «խղերին կամ հարցին վե-
րանայումը»:

Հայերէնի մէջ նայում բառ չկայ՝ որ անկէ ալ կազմուի վերանայում. նոյնիսկ տեսում չկայ, ոչ ալ վերատեսում:

Ունիւք տեսութիւն, փնտրութիւն, որոնցմէ՝ վերատեսութիւն, վերափնտրութիւն:

Հայերէնի մէջ չ'ըսուիր հարցը վերա-
նայիլ, այլ՝ հարցը վերաքննել:

Ուրեմն, դէպքերը այնքան յուզած էին անձերը՝ որ ասոնք հայերէնն ալ սկսեցին մոռնալ, եւ այդպիսի տարօրինակ բաներով հաղորդագրութիւններ են տուեր արտասահմանի թերթերուն: Եւ մեր խմբադիրներն ալ կլկեր են: Երբեմն փոքրիկ չիւղերու համար՝ այնքան խնդիրներ կը յուղեն. երբեմն ալ դերաններ համով հոտով կուլ կու տան...:

Ում ածանցը յաճախ բայարմատին վերայ կը թառի ու կու տայ վերացական իմաստով զոյականներ. ինչպէս՝ անկում, պրպտում, կերտում, շեղում:

Երբեմն ալ ումին տեղ կու դայ անոր
կըրայրը՝ ութիւն. ինչպէս՝ քննութիւն,
տեսութիւն:

Զ'բառերը քննում, շինում, տեսում.
Ենչպէս չ'բառերը անկութիւն, պրպտու-
թիւն, կերտութիւն:

Լեզուն իր պահանջներն ունի, եւ մենք
պէտք է յարմարինք անոր:

Տեսնենք քանի մը հետաքրքրական օրինակներ. ունինք յարութիւն բառը. կայ նաեւ յարում: Յարութիւն կը ծագի յառնեմ – յարեայ բայէն (արմատը՝ յար): Յարում կը ծագի յարիմ – յարեցայ բայէն (արմատը՝ դարձեայ յար):

Ուրիշ օրինակ մըն ալ կ'ուզէ՞ք. առենք
մեկնում եւ մեկնութիւն բառերը:

Մեկնում կը նշանակէ տեղէ մը հեռա-
նալ. մեկնութիւն՝ կը նշանակէ բացա-
տրել: Երկուքն ալ կը ծագին, ըստ Ա-
ճառեանի, մի արմատէն (որ կը նշանակէ
մէկ), որուն վրայ աւելցած է կին ա-
ծանցը (համեմատէ՝ կը-կին, երեք-կին
եւն.) ուրեմն, մեկին, որմէ մեկն, հեռ-
զհեռէ առած է նրբագոյն նշանակու-
թիւններ, ինչպէս՝ առանձին, միմակ,
պարզ, անխառն, անգարդ:

Նայիմ բայը ոչ ումին հետ բարեկամ
է, ոչ ալ ուրիւնին: Անոր զբաղին է որ
կու գայ օգնելու: տես արժատէն կը չի-
նենք տեսուրիւն: ատկէ՝ վերանտա-
րիւն, վերատեսուչ, կամ վերաքննու-
թիւն, վերաքննիչ:

ԲԱՐԻՁ - ՓԱՐԻՁ

Շատեր կը գրեն Բարիգ. և ասոր նը-
ման, այլինքն՝ նոյն պատճառաբանու-
թեամբ կը գրեն նաև Արմենիինա, Հանրի
Դրուսայա, Դուստոյ, Դոբրինոյ, Բատո-
լա, Գոլուսկիա ևն. . . . :

Անշուշտ երկար է հարցը. տառադարձութեան առեղծոսածային խնդիրն է որ դարձեալ կը շօշափուի:

Մեր սկզբունքն է հետեւեալը. երբ դասական տառադարձութիւն չէ որ պիտի սական (բ - b, գ - g, դ - d, տ - t, կատարենք (բ - b, գ - g, դ - d, տ - t, պ - p), այլ լոկ ձայնադրութիւն է մեր պ - p), այլ լոկ ձայնադրութիւն է մեր ծածել միայն թաւ գրերը (թ, ք, փ) եւ ոչ թէ միջակները (դ, գ, բ). ու գրել փարիզ, փատով, Հանրի Թրուայ, Թոքիոյ, Քոլումպիա, Արմենիոնա եւ այլն...

այլև... :
Այս պարագային՝ ունինք երկու առա-
ւելութիւն. նախ ճայնադարձութիւն. եր-
կրորդ յար եւ նման հնչում թէ՛ արեւե-
լեան եւ թէ՛ արեւմտեան հայերէնով. երբ
կը գրենք Բարիկ, արեւելահային հնչումը
պիտի հեռանայ եւրոպականէն (պիտի
կարդայ Baris). ոչ ալ ք-ը տառադար-
ձութիւնն է ք-ին: Երբ կը գրենք Պարիս

(հինգամ Ժեռով) արեւմտահային հնչումը կը հեռանայ եւրոպականէն, որ է Paris: Մինչ փարիզ գրութիւնը, որ լոկ ծայնա- դարձութիւն է, հաւասարապէս կը հնչուի արեւելահայէն եւ արեւմտահայէն, ու ծօտիկ է եւրոպականին:

Բոլորովին անտրամաբան կը դառնան գրել Արմենիան, Դորինոյ, դ-ով. եթէ սեղմ տառադարձութիւն է՝ հարկ է գրել տ-ով. եթէ նպատակ կայ ծայնադարձու- թիւն կատարել, լաւագոյնն է գրել ք-ով: Պիտի առարկուի որ ք-ն չի-ի կը համա- պատասխանէ: Այդպէս առարկողը, սա- կայն, չի կրնար տ-ին տեղ դ դնել. այլ պէտք է տ դնէ:

Յետոյ եթէ ք գիրը վերապահենք չի-ին, այն ատեն քի-ին տեղ փ պէտք է գրենք, եւ ոչ թէ փ:

Ո՞վ ներկայիս քուրֆ եւ քաքար բա- ռերը դ-ով կը գրէ. ինչո՞ւ Արճենթինան դ-ով պիտի գրենք:

Կեղրակացնենք. օտար արդի անուննե- ռը հայերէն գրելով ներկայացնելու պա- րագային՝ հրաժարի միջակներէն (բ, գ, դ, ը, ձ), ու գործածել միմիայն թաւ գրերը (փ, ք, ք, չ, ց):

Հետեւաբար գրեցէք Քանատա, Քան- գաս, Փոքրուկալ, Փարակուայ, Թանկա- նիֆա, Քամչաքֆա, Զուիցերիա:

«Յառաջ» օրաթերթը եւ ուրիշ շատեր գովելիօրէն կը հետեւին այս սկզբունքին. բայց անդին Մասիս շաբաթաթերթը ծայ- րայեղօրէն կը հակառակի:

Եթէ մէկը գրէ Տորինոյ, Պարիս, Ըսե- լիք չունինք. պարզապէս կ'ըսենք թէ հին

օրէնքին կը հետեւի: Իսկ երբ գրէ Դորի- նոյ, Բարիզ, չենք գիտեր՝ ինչ օրէնքով պատասխանել. կը յորդորենք որ գրեն Թորինոյ, Փարիզ, Էւն...:

ՊՐՈՖԵՍՈՐ

Անցեալ օր Մասիս շաբաթաթերթի ուղ- ղագրական սիւնակին մէջ կարդացինք հե- տեւալը (1960, Յունիս 23, էջ 3). «Մի՛ գրէք փրօֆէսօր, տոքթօր, գրեցէ՛ք պրոֆեսոր, դոկտոր (հին բառերը պէտք է տառադարձուին հին օրէնքով)»:

Տեսա՞ք այս վերջին պատճառարանու- թիւնը. հին բառերը պէտք է տառադար- ձուին հին օրէնքով: Հարցնենք. փրօֆէ- սօրը հի՞ն բառ է. իսկ եթէ հին օրէնքով պէտք է տառադարձուի, անշուշտ այժ փ-ին տեղ ալ փ պէտք է դնել, որովհետեւ հայ լեզուի հին օրէնքը փ գիր չի ճանչ- նար:

Պրոֆեսոր ձեւը արեւելահայերու յա- տուկ է. կրնայ որդեգրուիլ նաեւ արեւ- մտահայերէնի մէջ. առանց, սակայն, տառադարձութեան հին կամ նոր օրէնքի մասին խօսելու. վերածում մըն է պար- զապէս, այդ բառը հայացնելու զիտաւո- ռութեամբ կատարուած:

Չենք գիտեր թէ ո՞վ է այդ սիւնակին հեղինակը. սակայն կը թելադրենք որ փոխէ սիւնակին վերեւ դրած խորագիրը «Ի պէտս անգիտաց», եւ յարմարագոյնը ղենէ:

Դոկտորին մասին ալ ուրիշ անգամ:

Հ. ՆԵՐՍԵՍ ՏԵՐ ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՅԱԾ ԵՆՔ

ԱՌԱՆԱՍԵԱՆ ԽԱՉԻԿ ՎՐԴ. - Վարք Արրահամ- Պետրոս Ա. Արժեւան կաթողիկոսի: Պէյրուք, Հայ Կրդ. Տպ. 1959, էջ 382:
ԱՅՎԱԶԱՆՅԱՆ ԲԱԳՐԱՏ. - Անին ծախուեցաւ (ազգ. պատմական վէպ) դ. տպագրութիւն: Պէյրուք, տպ. Տօնիկեան, 1960, էջ 237:
ԳԱՌՈՒՆԻ ԱՐԱՄ. - Անան ծաղիկներ: Թեհրան, տպ. Ալիֆ, 1960, էջ 111:
ԳԵՌՈՐԴԵԱՆ ԿԱՐՈՅ. - Ամէնուն Տարեգիրքը: Է տարի: Պէյրուք, Հայ Կրդ. տպ. 1960, էջ 649:
ԳՈՒՅՈՒՄՈՒՄԸ ՅԱԿՈՒՐ. - Արարատեան ծաղիկ- ներ (բանաստեղծութիւններ): Ֆիլատելֆիա, 1960, էջ 168:
ԴԵՐԵՆԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ. - Դաստիարակչական ա- ուջնորդութիւն: Պէյրուք, տպ. Տօնիկեան, 1959, էջ 38:
ԴԵՐԵՆԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ. - Հայաստան - Զուարթ- նոց Աւագ: Պէյրուք, 1959, էջ 12 եւ 57 նը- կարներ:
ԴԵՐԵՆԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ. - Հայաստան - Գառնի Աւագ: Պէյրուք, 1959, էջ 10 եւ 61 նկարներ:
ԴԵՐԵՆԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ. - Հայաստան - Զեռագրաց Աւագ: Պէյրուք, 1959, էջ 4 եւ 84 նկարներ:
ԴԵՐԵՆԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ. - Թուրք Միութեան - Յովհաննէս Ի. Պապի առաջադրած տիեզերա- կան ժողովը եւ եկեղեցիներու միութեան հար- ցը: Երբորդ տպագրութիւն: Պէյրուք, տպ. Աս- լաս, 1960, էջ 95:
ԶՈՂՐԱՊ ԳՐԻԳՈՐ. - Ամբողջական հաւաքածոյ նո- րաձեւերու եւ պատմութեան: իր ճամբանքի ձայնը: Կեանքը ինչպէս որ է: Լուս ցաւեր: Յիշեալ հատորներէն զուրս մնացած նորաձեւեր ու պատմութեան: Հրտ. Արամեան Սանուց Միութեան: Իսթանպուլ, տպ. Վարօլ, 1959, էջ 414:
ԶՈՂՐԱՊ ԳՐԻԳՈՐ. - Էջեր ուղեւորի մը օրագրէն: Պէյրուք, տպ. Տօնիկեան, 1959, էջ 61:
ԹՈՐԱՆԵԱՆ ԹՈՐՈՍ. - Առաջնութեան ճամբան (բա- նաստեղծութիւններ): Պէյրուք, տպ. Ատլաս, 1960, էջ 139:
ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ Յ. - Սասունի Դաւիթ: Իսթան- պուլ, տպ. Վարօլ, 1959, էջ 46 (պատկերա- զարդ. նկարիչ Գ. Խանջեան):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ Ա. ԳՐԻԳՈՐ. - Պրիմալ - Ե- րաժշտասէրի մը օրագրեր (1954-1959): Փարիզ, տպ. Արաֆ, 1959, էջ 208:
ԴԱՆՈՒԿԵԱՆ ԵՂԻՇԷ. - Տեղապահութիւնը Խոր- չըրդային Միութեան ներս: Ուսումնասիրու- թիւն զանգուածային սպանութեանց: Պէյրուք, 1959, էջ 159:
ԴԱՍԱՂԱՆԵԱՆ ԹՈՐՈՍ. - Յուլամատեան Թոմար- զայի: Պէյրուք, տպ. Տօնիկեան, 1959, էջ 627:
ՄԵՀԵԱՆ Կ. - Իմաստութեանց ուղիով (հէքեաթ- ներ եւ աւանդութիւններ, Գիրք Ա. Եօթ զրկեալ- ներ եւ Եօթ օտեալներ): Փարիզ, տպ. Արաֆ, 1959, էջ 77:
ՄԵՍՐՈՊ ԼԵՒՈՆ. - Շաճիբաճ Երկրորդ: Պէյրուք, տպ. Տօնիկեան, 1959, էջ 222:
ՅՈՎԱԿԵԱՆ ՄՈՎՍԵՍ. - Պէթհովէն ինը համա- նուագներ: Երուսաղէմ, տպ. Ս. Յակոբեանց, 1959, էջ 82 (փոքրադր):
ՆՈՐՈՒՆԻ ՅԱԿՈՒՐ. - Սահմանադրութիւն (քերթուած- ներ): Պէյրուք, տպ. Տօնիկեան, 1959, էջ 93:
ՇԱՀՊԱՆ ՍՏԵՓԱՆ. - Մէնք. Հայերս: Պէյրուք, Տպ. Սեւան, 1959, էջ 190:
ՇԱՄԼԵԱՆ ԱՐՇԱԽԻՐ. - Փնջիկ զրական: Առաջին հատոր: Բարձր Հայքի յուշեր, պատմութե- յան: Երբորդ տպագրութիւն: Պէյրուք, տպ. Լէյլիկեան, 1960, էջ 271:
ՇԻՏԱՆԵԱՆ ԱՐՄԷՆ. - Աւագակապտը (վէպ յե- ղափական կեանքէ): Պէյրուք, տպ. Տօնի- կեան, 1959, էջ 510:
ՊԱՍՏՐՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՆԴ. - Հայոց Պատմութիւն, Բ. հատոր (Թրդմ. Մ. Իշխան): Անթիլիաս, տպ. Կարողիկոսութեան Հայոց, 1958, էջ 276:
ՊԻՊԵՆԵԱՆ ԶԱԼԷՆ. - Լկրտածը. վէպ: Իսթան- պուլ, տպ. Վարօլ, 1959, էջ 204:
ՍԱՐԱՅԵԱՆ ԳԵՐԳ. - Գոհարներ ազգերու դրա- կանութեան: Պէյրուք, տպ. Մշակ, 1959, էջ 220:
ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ՀՐԱՆ. - Գրական էջեր եւ ուսում- նասիրութիւններ: Փարիզ, տպ. Արաֆ, 1959, էջ 143:
ՍՐԱՊԵԱՆ ԼԵՒՈՆ. - Գլի (Տեղապահական եւ ազ- ատկական): Անթիլիաս, տպ. Կրդ. Հայոց, 1960, էջ 72:

SUA RICHIEDUTA ANNUALE		PRIX DE L'ABONNEMENT ANNUEL	
Իտալիայ համար		3000 Lires	
Արտասահմանի համար		6 Dollars	
Մէկ թիւը՝ 250 լիւր		Le Numéro: 250 Lires - 0,50 Dollars	

Direzione - Amministrazione - Pubblicità - Abbonamenti - Isola San Lazzaro - Venezia (Italia) - Tel. 60-104
Autorizzazione Tribunale di Venezia, 14 Genn. 1954, N. 153 del Registro. - Proprietario: Congr. Mechitarista di Venezia
Direttore responsabile: P. MESROBIO Dr. GIANASCIAN. - Tipografia Armena di S. Lazzaro in Venezia